

4. *Ўтган ҳолатларнинг сачраши*. Эркин давр бўйича (пасайиш ва кўтарилиш билан) ғояларни қайта ишлаш жараёни, фикрлар сачраши сифатида баҳоланади.

5. *Таҳлил ва синтез*. Мантиқий таҳлил даражасида креатив фикрлаш натижаларини тадқиқ этиш.

Юқорида таклиф қилинган креатив фикрлаш схемасидан юзага келган ҳар қандай муаммони ечишда, фикрлаш фаолиятини ташкил этиш учун модел сифатида фойдаланиш мумкин” – деган фикрни келтиради[1].

В.П.Зинченко билим ва ахборотларни бир-бирига қарама-қарши қўяди: “Ахборот инсониятнинг бўғзига келди. “Швед столи шаклидаги билим” (Э.Фром ибораси) бўйича қурилган аксарият таълим ҳам ушбу тақдирдан қочиб қутула олмади, ҳар қадам ва қаторда ахборотга эгалик ва ихтидорлиликни ҳаққоний тушунишнинг ноъаниқлиги юзага келмоқда. Улар орасидаги қирралар, ахборот ва билим орасидаги қирралар каби ювилиб кетмоқда. Шунга қарамасдан, бундай қирралар мавжудлигича қолмоқда. Тажрибали педагог фикрловчи ва асосланувчи ўқувчини тез англоғчи ва ҳамма нарсани билувчи ўқувчидан ажрата олади. Энг хавфлиси: ўқувчининг эслаб қолганини билим деб қабул қилингани кўзбўямачиликдир. Бундай кўзбўямачилик педагогика ва психологияда ҳалигача янгилигича қолмоқда” – деб таъкидлаган.

Рус олимларининг фикрига қўшилган ҳолда, шуни алоҳида таъкидлашимиз керакки, дарс жараёнида ўқитувчи иштирокида муаммоли вазиятни юзага келтирилиб, мазкур муаммо ўқувчиларнинг мустақил фаолияти натижасида замонавий билимларни сифатли эгаллашларига имкон берадиган ўқув машғулоти жараёнини ташкил этиш назарда тутилади. Муаммоли ўқитишнинг самараси – ўқув материални муаммоллаштириш, ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштириш, машғулот жараёнини ўйин, ўрганиш фаолияти билан уйғунлаштириш, ўқитувчи томонидан муаммоли методлардан ўз ўрнида фойдаланиш кўникмасига эга бўлиш, муаммоли саволларни тузиш ва мантиқий кетма-кетликда ўқувчиларга етказиш каби омилларга боғлиқ бўлади.

Таҳлил натижаларига таяниб компетенциявий ёндошув асосида креатив фикрлашни ривожлантириш ўқувчилар эгаллаган билимларидан муаммоли вазиятларда унумли фойдалана олиш, таълим муаммоларини еча билиш, мустақил изланишга ўргатиш, ижодий тажрибага эга бўлиш ва уни ривожлантириш, вазифаларни таҳлил қилиш каби имкониятларни очиб беради. Бу ўз навбатида ўқув-таълим машғулотларининг сифати ва самарадорлиги ошишига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. А.Э.Федоров, С.Е.Метелев, А.А.Соловьев, Е.В.Шлякова Компетентностный подход в образовательном процессе. Монография. Омск, 2012.-с.58
2. Ж.Э.Ўсаров Ўқувчиларда физика фанига оид умумий компетенцияларни шакллантиришда амалиётга йўналтирилганлик масалалардан фойдаланиш./Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №4. 2017. – 6 б.
3. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования. /Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. – Высшее образование в России. – 2005. - №4.-с.23-30.
4. Қ.Т.Суяров Ўқувчиларнинг физикадан олган экспериментал билими, ўқуви ва кўникмасини текширишнинг даражалари ва уларни амалда қўллаш./ Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №3. 2016. – 82 б.
5. Ш.М.Содиқова, Ш.О.Отожонов, М.Қурбонов. Физикани чуқур ўрганадиган академик лицейларда “Махсус курс” фанларини ўқитишнинг долзарб масалалари./ Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №3. 2015. – 23 б.

КРЕАТИВ КОМПЕТЕНЦИЯВИЙЛИКНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МОДЕЛИНИ САМАРАЛИ ИШЛАТИШ ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

Азимов Юсуфжон

*Ўзбекистон Миллий университетининг Жиззах филиали
иқтисодиёт кафедраси катта ўқитувчиси*

Аннотация: Мақола компетенциявий ёндошувнинг моҳияти ва унинг ўқитиш жараёнидаги турли жиҳатлари, уни амалга оширишдаги шарт-шароитлар кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: компетентлик, компетенциявий ёндошув, креатив, таълим, таълим жараёни, ўқувчилар.

Умумтаълим муассасаларида ўқувчиларнинг креатив тафаккурини шакллантириш замонавий таълим парадигмаларининг ўзгаришини ҳам талаб этади. Бу парадигмалар ўқувчиларга тайёр мавжуд билимларни ўзлаштиришни эмас, балки энг асосий, зарур билимга қандай қилиб эга бўлиш қобилиятини шакллантиришга қаратилгандир. Ўқув фаолиятини самарали ташкил қилиш, дарс жараёнида маъруза ва амалий машғулотлардан тўғри фойдаланиш орқали амалга оширилади. Машғулотлар жараёнида улардан ўз ўрнида тўғри фойдаланиш ва ўзаро узвий боғлиқ ҳолда қўллай олиш таълим ва тажриба самарадорлигининг муҳим омилларидан биридир.

Тушунишни ташкил этувчилари билим ва тажриба ҳисобланади. Бу ташкил этувчи компонентлар ўқитиш жараёнида ўзаро мувофиқлаштирилиши зарур. Маълум бир вақт ичида улардан бири (билим ва тажриба) устунлик қилиши мумкин, албатда бошқа компонентни (ташкил этувчини) тўлиқ бартараф этиш ҳисобига амалга оширилмайди. Компонентлардан бирининг устунлиги, педагог учун яхши вариант ҳисобланмайди, бундай натижа тушунишнинг сусайишига олиб келади. Амалий тажрибанинг камайиши ҳисобига ўсган билим назарий билимли инсонни шакллантиради. Бундай инсон кўплаб саволларга жавоб бера олади, бироқ бундай жавоблар қуруқ бўлиб ҳаётий эмас. Чунки тажриба билан мустаҳкамланмаган. Шунингдек, пухта ўйланмаган ва изчиллиги мавжуд бўлмаган тажриба бошқа кутбни келтириб чиқаради. Бундай инсон амалий тажрибада кўп нарсани қилиши мумкин, бироқ у нима қилганини тушунтириб бера олмайди.

Ўқувчиларда предметни тушуниш ва амалий кўникмаларни эгаллаш, улар томонидан ўқитишнинг қатор босқичларини ўтиб боришда, аста-секинлик билан шаклланиб боради. Ушбу босқичларнинг ҳар бирида назарий ва амалий материалларнинг корреляцион боғлиқлиги мавжуд бўлиши зарур. Тажрибадан келиб чиқиб, шунга айтиш мумкинки, амалий машғулотда ўтилган материал, назарий билимдан олдин берилганида, ўқувчилар хотирасида самарали сақланиб қолиши кузатилган. Мавзунинг назарий қисмида ўқувчилар амалий машғулотда олган кўникмаларига мос таърифлар ва терминларни фикрлаб қабул қилиш имкониятига эга бўлишади. Бундай кетма-кетликдаги таълимнинг яна бир устун томони шундан иборатки, ўқитувчи назарий билимга мисол тариқасида ўқувчиларнинг амалий машғулотда бажарган топшириқларини эслатиб ўтиши мумкин бўлади.

Таълим жараёнидаги фаоллик бевосита мустақиллик билан узвий боғлиқдир. Қачонки ўқувчилар фаол бўлсаларгина улар мустақилроқ бўлишади. Фаол, изланувчан ўқувчиларда ўқув материални ўзлаштиришга бўлган қизиқиш кучли бўлади. Ўз билимига қатъий ишонган ўқувчиларгина ўз фикрини аниқ, дадил баён қила олади, тортинмасдан баҳс-мунозараларда иштирок этиб, ўз фикрида қатъий тура олади.

Шундай методлардан бири кейс-стади бўлиб, аниқ вазиятларни ўрганиш, таҳлил этиш ва ижтимоий аҳамиятга эга натижаларга эришишга асосланган таълим методидир. Мазкур метод муаммоли таълим методидан фарқли равишда реал вазиятларни ўрганиш асосида аниқ қарорлар қабул қилишга асосланади. Агар у ўқув жараёнида маълум бир мақсадга эришиш йўли сифатида қўлланилса, метод характерида эга бўлади, бирор бир жараённи тадқиқ этишда босқичма-босқич, маълум бир алгоритм асосида амалга оширилса, технологик жиҳатни ўзида акс эттиради”- деб таъкидлайди[1].

А.Э.Федоров, С.Е.Метелев, А.А.Соловьев, Е.В.Шляковалар таъкидлашларича “Чет эл олий таълим муассасаларида компетенциявий ёндошув асосида ўқитишнинг кенг тарқалган усулларида бири: аниқ вазиятлар таҳлили (Casestudy) – ўқувчиларнинг фаол

Ўрганиш фаолиятини ташкил этишнинг кенг тарқалган ва самарали усули. Усулнинг мақсади – қарор қабул қилишда ташаббускорлик ва эркинликни мужассамлаштириш; ахборотлардан тўғри фойдаланишга шароит яратиш; ҳаётий ва ишлаб чиқариш масалаларини тадқиқ этишга аналитик қобилиятни ривожлантириш. Ўқувчилар аниқ вазият билан тўқнашиб, муаммо моҳиятини аниқлашлари ва унга ўзларининг муносабатларини билдиришлари керак[5].

Вазиятларнинг қуйидаги турларини ажратиш мумкин: намоёиш-вазияти, машқ-вазияти, баҳолаш-вазияти, муаммоли-вазият.

Намоёиш-вазиятида ўқитувчи томонидан берилган ва асосий мавзуга таллуқли, қандайдир мураккаб муолижа ёки вазиятни тушунтирадилар. У фикрлашдаги эркинликни кам даражада рағбатлантиради. Бу баён этилувчининг моҳиятини тушунтирувчи мисоллардир. Уларнинг баёнида савол ёки тан олишни шакллантириш мумкин. У ҳолда намоёиш-вазияти баҳолаш-вазиятига ўтади[6].

Машқ-вазияти олдин аниқ қабул қилинган вазиятни муаммони ечишга қаратишни назарда тутди. Бундай вазиятлар ўқувчиларда маълумотларни топиш ёки қайта ишлашнинг аниқ кўникмалари (қобилият)ни ривожлантириши мумкин. Улар асосан, тажриба орттиришга ёрдам берувчи, машқ хусусиятига эга.

Баҳолаш- вазияти ҳолатдан чиқиш йўлини баён этади. Қабул қилинган қарорнинг танқидий таҳлили амалга оширилади. ҳодиса бўйича қизиқарли хулоса берилади. Тингловчилар позицияси – бетараф кузатувчилар.

Муаммоли-вазият ҳақиқий ҳаётни мужассамлаштирган омилларни намоён этади. Иштирокчилар қарор қабул қилишни топувчи ёки уни ечишнинг мумкин эмаслиги ҳақида хулосага келувчи актёр, фаолият юритувчи шахс ҳисобланадилар.

Аниқ вазиятлар таҳлили бўйича ишлар усули икки йўналишда ташкил этилиши мумкин:

- аниқ вазиятни ролларда ижро этиш: иштирокчилар вазиятни олдиндан ўрганадилар ва уни таҳлил қилиш машғулотида роль ўйнаш билан муҳокама қилинади;
- аниқ вазиятни ечиш вариантларини жамоавий муҳокама қилиш, ўқувчилар маҳоратини сезиларли чуқурлаштиради: ҳар бир ўқувчи тинглаш ва кўплаб баҳолашларни, кўшимчаларни, ўзгаришларни, ечим вариантлари билан танишиш имкониятига эга бўлишади”- деган фикрни билдиришган[2-4].

Компетенциявий ёндошувни қўллаш шарт-шароитлари таҳлили натижалари қуйидаги хулосаларни чиқариш имкониятини берди: умумтаълим муассасаларида ўқувчиларнинг назарий ва амалий тайёргарлигига қаратилган креатив фикрлашни ривожлантириш муаммосидаги, ўқитишнинг ташкилий шакллари орасида назарий ёки амалий машғулоти ажратиб кўрсатиш мумкин. Дидактик талаблардан бири ўқитишдаги изчиллик (билим ва маҳорат, креатив фикрлашни ривожлантириш мақсадларида олдин ўтилган амалий машғулотлар ва маърузалар билан алоқаси)ни таъминлаш зарурияти пайдо бўлади.

Бизнинг фикримизча, компетенциявий ёндошув асосида креатив фикрлашни ривожлантиришда қуйидагиларга эътибор қаратиш зарур:

1. Янги билимларни ўзлаштириш – маъруза, амалий ва мустақил машғулотлар, тадқиқотчилик хусусиятидаги эвристик суҳбатлар, семинар машғулотлари;
2. Маҳорат ва кўникмаларни шакллантирувчи фаолият – машқлар, семинарлар, амалий машғулотлар, танловлар ва бошқалар;
3. Билим, кўникма ва маҳоратни умумлаштириш ва рағбатлантириш, тизимлаштириш бўйича машғулотлар – танловлар, конференциялар, муҳокамалар;
4. Билимларни баҳолаш ва назорат қилиш бўйича фаолият – назорат ишлари, тест, синов топшириқлари, мустақил ишлар.

Таъкидлаш керакки, назарий ва амалий машғулотларда мавзуларъаро алоқадорликни амалга оширишда, дастурли ва ғоявий усулларни қўллаш мавзунини мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Б.Н.Хушвақтов Физиканинг оптика бўлими мавзулари мазмунини ноанъанавий такомиллаштиришни тадқиқ қилиш. Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори илмий даражасини олиш учун тайёрлаган диссертацияси. Бухоро, 2019.-59 б.
2. А.Э.Федоров, С.Е.Метелев, А.А.Соловьев, Е.В.Шлякова Компетентностный подход в образовательном процессе. Монография. Омск, 2012.-с.94-95.
3. Ж.Э.Ўсаров Ўқувчиларда физика фанига оид умумий компетенцияларни шакллантиришда амалиётга йўналтирилганлик масалалардан фойдаланиш./Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №4. 2017. – 6 б.
4. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования. /Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. – Высшее образование в России. – 2005. - №4.-с.23-30.
5. Қ.Т.Суяров Ўқувчиларнинг физикадан олган экспериментал билими, ўқуви ва кўникмасини текширишнинг даражалари ва уларни амалда қўллаш./ Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №3. 2016. – 82 б.
6. Ш.М.Содиқова, Ш.О.Отожонов, М.Қурбонов. Физикани чуқур ўрганадиган академик лицейларда “Махсус курс” фанларини ўқитишнинг долзарб масалалари./ Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №3. 2015. – 23 б.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ, НАПРАВЛЕННЫХ НА КАЧЕСТВО ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

¹Авазова Б.Т., ²Хайруллоев Д.Д.

¹Ассистент Термезского инженерно-технологического института Сурхандарьинской области,

²Студент Термезского инженерно-технологического института Сурхандарьинской области.

***Аннотация:** В данной статье основное внимание уделяется повышению качества образования и рассматриваются инновационные технологии в развитии коммуникативных компетенций учащихся. Кроме того, это позволяет студентам решать широкий круг задач в области развития коммуникативной компетентности.*

***Ключевые слова:** общение, функции, инновационное образование, интерактивные методы, обучение, технология, коммуникативные упражнения, смысловой выбор.*

Развитие коммуникативных навыков у подростков с легкой интеллектуальной недостаточностью является одной из важнейших задач. Одним из основных навыков современной личности выступают коммуникативные навыки. Владение коммуникативными навыками на высоком уровне дает возможность эффективного взаимодействия с окружающими людьми.

Формирование коммуникативных компетенций у подростков проходит с применением инновационных технологий. В своей работе я использовала графический функции персонального компьютера для повышения наглядности преподаваемого материала, арт – технологии, игровые технологии, групповые технологии (прием перегруппировки, мозговой штурм).

Формирование наглядного представления материала способствует подготовки обучающихся к жизни, требующей самостоятельного поиска, анализа, организации и передачи информации, а также планировании своей деятельности. С этой целью мною посредством персонального компьютера и периферийных устройств были наглядно представлены рисунки, тесты, графики, схемы, видео и фотоматериал, что позволило сочетать и комбинировать визуальную и вербальную информацию, управлять ее потоком более эффективно. [1]